

Kansen en knelpunten van natuurinclusieve landbouw

Pilotgebieden 'De Hilver en 'Het land van
Heusden en Altena

HAS Hogeschool
Onderwijsboulevard 221
Postbus 90108
5200 MA 's-Hertogenbosch
Telefoon: 088 890 36 00

Documenttitel: Kansen en knelpunten van natuurinclusieve landbouw
Projectcode: BO- 20400343 & BO-20400344

Status: Definitief

Opdrachtgever: Lectoraat Innovatief Ondernemen met Natuur
Contactpersonen: Daan Groot, Meeuwis Millenaar, De Hilverboeren

Projectleider: Rene Quinten
Inhoudelijke experts: Rene Quinten, Bram Smeijers en Erwin Bouwmans

Projectteam: Gerben Boom
Tom Derks
David Oerlemans
Daan Seuntjens
Britt Thijssen

Plaats: 's-Hertogenbosch
Datum: 25 juni 2021

Samenvatting

De Nederlandse landbouwsector loopt voorop in de wereld als het gaat om efficiënt omzetten van grondstoffen. Echter is de landbouwsector in Nederland nog wel de vierde sector als het gaat om broeikasgasemissies. Daarom wil Nederland zich harder in gaan zetten om de klimaatdoelen uit Parijs te behalen, een onderdeel hiervan is het ingang zetten van een transitie naar natuurinclusieve landbouw (NIL). Natuurinclusieve landbouw is gericht op een versterking van de ecologische effectiviteit, betere aansluiting tussen natuur en het boerenondernemerschap, en beschermen van belangrijke soorten die traditioneel aan de landbouw zijn verbonden. Om meer inzicht te krijgen in deze transitie heeft het regieorgaan-SIA in samenwerking met onder andere de HAS-hogeschool (lectoraat ‘Innovatief Ondernemen met Natuur’) een onderzoekstraject opgestart om de kansen en knelpunten van een transitie naar NIL te onderzoeken. Het onderzoek wordt uitgevoerd in zeven pilotgebieden verdeeld over heel Nederland. In deze beroepsopdracht zal er in twee van deze pilotgebieden, het land van Heusden en Altena en de Hilver, worden gekeken naar de kansen en knelpunten van natuurinclusieve landbouw. De hoofdvraag die hierbij hoort is als volgt geformuleerd. *Wat zijn de ambities, kansen en knelpunten met betrekking tot NIL voor alle relevante belanghebbenden in de gebieden Hilver en het land van Heusden en Altena en welke eerste stappen moeten er voor deze transitie genomen worden (gebieds- en ondernemersniveau)?* Dit onderzoek is uitgevoerd voor het lectoraat en zal daarom aanbevelingen geven voor mogelijk vervolgonderzoek wat binnen de kaders van het SIA-traject uitgevoerd kan worden.

Voordat er in de pilotgebieden gekeken kon worden naar de ontwikkeling van natuurinclusieve landbouw is er uitgezocht welke gebiedsactoren er zijn in de twee gebieden. Doormiddel van een belanghebbendenanalyse zijn de verschillende belangen en posities van de gebiedsactoren in kaart gebracht. Na het uitvoeren van de belanghebbendenanalyse, is er gekeken naar de kansen en knelpunten (ecologisch, economisch, institutioneel, sociaal) van de omschakeling naar NIL. Door middel van een algemene en gebied specifieke literatuurstudie is er dieper ingegaan op de lokale, nationale & internationale wet- en regelgeving, subsidies en financieringen van ecosysteem diensten, de ruimtelijke mogelijkheden, en kansen en knelpunten. Vervolgens zijn de belangrijkste gebiedsactoren geïnterviewd om een beter beeld te vormen van wat er speelt in het gebied. Ook is op ondernemersniveau gekeken naar de kansen en knelpunten die ondernemers ervaren tijdens de omschakeling naar NIL. Alle interviews zijn opgenomen, samengevat, en gecodeerd om de accuraatheid van het onderzoek te waarborgen.

Uit de literatuur blijkt dat Nederland inzet op natuurinclusieve landbouw en dat er een beweging opgang is gekomen binnen de Nederlandse landbouwsector om meer natuurinclusief te gaan boeren. Nederland bevindt zich daarmee in de ‘first mover’ fase. Deze fase wordt gekenmerkt door de eerste vormen van competitie binnen de ontwikkelingen en de hoge mate van nieuwe kennis en ervaringen die opgedaan worden. De twee deelgebieden bevinden zich ook in deze fase, maar hebben de potentie om Nederlandse boeren te overtuigen van NIL door de in de gebieden vergaarde kennis en ervaringen. Verder bieden de gevonden kansen en knelpunten een aantal belangrijke inzichten die mee genomen dienen te worden in de ontwikkeling van natuurinclusieve landbouw in Nederland.

Om te beginnen zijn de ecoregelingen van het vernieuwde GLB erg belangrijk voor de ontwikkeling van natuurinclusieve landbouw. Door deze drastische hervorming van het beleid is de stimulans voor agrariërs vergroot om duurzaam te gaan ondernemen. Door deze ecoregelingen toe te passen kan het bedrijf namelijk extra inkomsten genereren.

Daarnaast, zal er rekening gehouden moeten worden met het feit dat ieder gebied is opgebouwd uit een unieke samenstelling van actoren met een eigen set aan doelstellingen. Hierdoor is de aanpak om naar een meer natuurinclusief landbouwsysteem te komen voor ieder gebied anders. Ook zijn er per gebied verschillen waarneembaar in de dynamieken tussen actoren en kunnen de gedeelde belangen tussen actoren afwijken. Er is de Hilver bijvoorbeeld spraken van een collectief wat grond pacht van grootgrondbezitter Staatsbosbeheer. Hier moet

specifiek per gebied naar gehandeld worden en dit maakt het dus niet mogelijk om een algemene blauwdruk te creëren voor de ontwikkeling van natuurinclusieve landbouw die voor ieder gebied geldt.

Een andere belangrijke conclusie is dat agrarisch ondernemers als één van de weinige echt in de positie zijn om NIL op grote schaal toe te passen in de praktijk. Het is daarom van enorm belang dat deze intensief meegenomen worden in het proces en in de besluitvorming. Hier ligt een grote rol weggelegd voor agrarische organisaties zoals de ZLTO en het AJK in de vorm van het stimuleren van agrariërs om actief mee te werken aan de ontwikkeling van NIL. Hierbij is het opvallend dat enkel overheidsinstanties (gemeenten en de PNB) daadwerkelijk iets moeten. Dit kan verklaard worden door de verschillende beleidskaders en uitspraken die in het verleden zijn gedaan. Deze organisaties zijn verplicht om bij te dragen aan verduurzaming, bijvoorbeeld door de 'The Green Deal' en uitspraken van het gerechtshof. Dit maken de ontwikkelingen van NIL lastiger, omdat andere partijen vanuit intrinsieke motivatie en belangen gebonden zijn. Op het moment dat ook andere partijen 'moeten' zal het proces versneld worden.

Ook kan er geconcludeerd worden dat natuurinclusieve landbouw niet alleen een ecologische en economische opgave is, maar ook een sociale opgave. Als de sociale ontwikkelingen onderbelicht blijven zal er weinig vooruitgang zijn richting NIL. Eén van de belangrijkste sociale kansen is imagoverbetering doormiddel van natuurinclusieve landbouw. Hiermee wordt bedoeld dat agrariërs NIL willen gebruiken om de manier waarop de maatschappij naar de sector kijkt te verbeteren. Daarnaast wordt er in de gebieden weinig urgentie gegeven aan de ecologische kansen van NIL. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het actief oplossingen zoeken om de biodiversiteit te verhogen. Dit zou kunnen komen door, buiten de natuur behorende organisaties om, relatief lage expertise op ecologisch gebied van de actoren. Dit is opvallend omdat in de gebieden het verbeteren van de biodiversiteit wel als belangrijk wordt beschouwd.

Aan de hand van de onderzoeksresultaten en de hieruit getrokken conclusies wordt het lectoraat aangeraden om vervolg onderzoeken uit te voeren in drie categorieën. Onder de eerste categorie vallen de onderwerpen die meerwaarde zullen bieden aan de ontwikkelingen van NIL in de gehele Nederlandse landbouwsector. De aanbevolen vervolgonderzoeken binnen deze categorie zijn:

- Welke verdienmodellen kunnen er worden gehanteerd in een natuurinclusieve bedrijfsvoering?
- Hoe kennis op een toepasbare manier overgedragen worden aan agrariërs?
- Hoe kunnen individuele agrariërs meer betrokken worden bij natuurinclusieve landbouw?
- Hoe kunnen agrariërs intrinsiek gemotiveerd worden om meer natuurinclusief te gaan boeren?

Ook is er vervolgonderzoek nodig wat specifiek meerwaarde kan bieden aan de twee pilotgebieden 'het Land van Heusden en Altena' en 'de Hilver'. De aanbevolen onderwerpen voor vervolgonderzoek binnen deze categorieën zijn:

- Het land van Heusden en Altena
 - o Welke niet economische voordelen van natuurinclusieve landbouw kunnen er worden behaald in het gebied?
 - o Hoe kunnen de actoren in het gebied meer gezamenlijkheid uit gaan stralen?
- De Hilver
 - o Welke praktische stappen kunnen er worden gezet bij het invoeren van NIL op natuurgebieden en agrarisch natuurbeheer?
 - o Welke mogelijkheden zijn er om bekendheid te creëren voor de samenwerking onder de maatschappij?